

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Козак Катерини Богданівни
на тему «Адаптивні механізми управління в системі сталого
економічного розвитку агропромислового виробництва»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Актуальність теми дослідження. У забезпеченні економічного розвитку агропромислового виробництва усе важливішу роль починає відігравати раціональне і збалансоване використання природних і штучних ресурсів його потенціалу, завдяки чому забезпечується стійкість усієї соціо-економіко-екологічної системи. Важливими стають не лише оптимізація господарської діяльності товаровиробників, а й визначення пропорцій функціонування економічних систем мезо- та макрорівня у їх взаємозв'язку з природним середовищем та соціальною сферою. Ці погляди знаходять своє відображення у формуванні та імплементації концепцій сталого економічного розвитку агропромислового виробництва. Разом із цим питання налагодження внутрішньоструктурних відносин залишаються мало дослідженими і погано врегульованими, що безумовно, відбивається на ефективності агропромислового виробництва.

У зв'язку з цим актуалізується необхідність формування такої системи управління економічним розвитком, яка має ґрунтуватися на дотриманні певних параметрів господарської діяльності і взаємозв'язків між різними підсистемами системи аграрного виробництва. У даний час проблема встановлення оптимальних пропорцій економічного розвитку, у тому числі й за допомогою кількісного аналізу, набуває пріоритетного значення, але так і не отримує остаточного розв'язання через свою складність. Останнє обумовлює необхідність побудови механізмів адаптації агропромислового

виробництва до зовнішніх викликів в контексті успішної мобілізації потенціалу розвитку. Таким чином, актуальність дослідження не викликає сумнівів, оскільки воно відповідає основним складовим концепції сталого розвитку соціально-економічних систем. Виходячи з цього вважаємо, що тема дисертаційної роботи Козак К.Б. є своєчасною та актуальною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в межах комплексної науково-дослідної роботи Одеської національної академії харчових технологій згідно з темами «Стратегічні вектори розвитку галузей національної економіки» (номер державної реєстрації 0119U007315, 2019 р.), «Напрямки трансформації бізнес-моделі агропродовольчих підприємств в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0120U002030, 2020-2021 рр.), «Стратегії і вектори розвитку галузей національної економіки» (№ державної реєстрації 0119U003588, 2020-2021). Внесок автора у розробку зазначених тем полягає в обґрунтуванні механізму впливу на сталий економічний розвиток агропромислового виробництва з боку суб'єктів господарювання сфери зовнішнього впливу; ідентифікації характерних рис розвитку глобальної економіки, що дозволило визначити об'єктні сфери використання адаптивних механізмів управління агропромисловим розвитком в рамках процесу імплементації складових парадигми сталого економічного розвитку.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і пропозицій здобувача.

Аналіз дисертаційної роботи та автореферату дисертації дозволяє стверджувати про достовірність та обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій, що підтверджується опрацюванням значної кількості фахових статей і монографій, а також наукових праць, що торкаються суміжних наукових галузей, нормативно-правових актів.

Достовірність отриманих результатів підтверджується застосуванням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, апробацією сформульованих положень на науково-практичних конференціях,

оприлюдненням висновків у наукових виданнях та наявністю чітко окресленої авторської позиції щодо сутності управління економічним розвитком агропромислового виробництва у сучасних умовах. Відповідно до мети та завдань дисертаційного дослідження Козак Катерина Богданівна здійснила систематизацію наукового надбання щодо еволюції теорій економічного розвитку; уточнила сутність поняття «сталий економічний розвиток» та визначила основні складові адаптації соціально-економічних систем агропромислового виробництва; обґрунтувала методологічні основи системного підходу в управлінні економічним розвитком агропромислового виробництва; дослідила сучасний стан управління економічним розвитком.

Сформульовані автором наукові положення та отримані прикладні результати базуються на фундаментальних положеннях економічної теорії, теорії менеджменту та економіки галузі і спрямовані на поглиблення методології економічної науки та удосконалення управління економічним розвитком суб'єктів аграрного виробництва. Інформаційною основою проведення дослідження послужили роботи учених в галузі аграрної економіки та управління, нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України, звітність підприємств агропромислового виробництва.

Дослідження проведено на високому теоретико-методологічному рівні та сприяє удосконаленню теорії і практики управління розвитком агропромислового виробництва.

4. Наукова новизна і практична значущість одержаних результатів.

Дисертаційна робота Козак К.Б. містить нові підходи до розв'язання складної наукової проблеми, пов'язаною з побудовою адаптивних механізмів управління розвитком агропромислового виробництва в системі сталого економічного розвитку. До основних результатів дослідження, що відображають положення наукової новизни, слід віднести:

- вперше запропоновано механізм зовнішнього впливу на сталий економічний розвиток агропромислового виробництва через реалізацію

потенціалу суб'єктів мікроекономічного, макроекономічного, мезоекономічного та наднаціонального рівнів шляхом застосування інструментів прямого й непрямого впливу;

- вперше обґрунтовано методологічні засади ідентифікації об'єктних сфер застосування адаптивних механізмів управління агропромисловим розвитком, в основі яких лежить декомпозиція об'єкту управління на критерії ієрархічності та функціональності;

- вперше запропоновано карту стейкхолдерів суб'єктів агропромислового виробництва на основі їх класифікації за сферами повноважень та відповідальності, прямого та опосередкованого впливу;

- удосконалено визначення анклавного типу економічного розвитку агропромислового виробництва через домінування сировинної компоненти в експорті;

- удосконалено методичне забезпечення визначення регіональних і галузевих особливостей відтворення в діяльності виробників агропромислової продукції;

- удосконалено методичний підхід до оцінювання рівня сталого економічного розвитку агропромислового сектору на основі побудови чотирьох-компонентної моделі за економічною, соціальною, екологічною та інфраструктурною складовими;

- удосконалення прогнозування впливу інститутів на досягнення цілей сталого економічного розвитку суб'єктів агропромислового виробництва, яке відрізняється багатокроковим сценарним моделюванням;

- удосконалено адаптивний механізм управління сталим економічним розвитком агропромислового виробництва, який відрізняється об'єднанням базису розвитку, внутрішньої системи адаптаційного механізму та параметрів системи для забезпечення його реалізації;

- розвиток визначення сталого економічного розвитку, під яким пропонується розуміти зміну вектору економічного розвитку на основі парадигмальних змін філософії господарювання, сутнісним наповненням

якого виступає трансформація принципу раціональності, доповнення його соціальними та екологічними складовими, а також управлінської підсистеми на мікро-, макро- і наднаціональному рівнях;

- розвиток розуміння категорії «адаптація» як складової процесу управління, що реалізується в пристосуванні внутрішніх властивостей суб'єктів та систем до вимог зовнішнього середовища, визначальною рисою якого є динамічність, на основі використання комплексної системи організаційно-економічних і соціальних регуляторів з метою досягнення економічної стійкості;

- ідентифікація стратегічних пріоритетів дотримання критеріїв та принципів сталості економічного розвитку агропромислового виробництва через призму стратегічного та програмно-цільового управління на національному, регіональному, секторальному та локальному рівнях;

- розвиток організаційно-методичного підходу до трансформації систем регулювання агропромислового виробництва в контексті імплементації стратегій адаптації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методичних рекомендацій щодо впровадження положень формування і реалізації механізмів управління агропромисловим виробництвом, адаптованих до парадигми сталого економічного розвитку. Ступінь впровадження результатів дослідження підтверджена необхідними документами.

5. Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації.

Теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження, висновки і пропозиції автора відображено в 44 наукових працях, в тому числі: 1 одноосібна монографія, 6 монографій у співавторстві, 21 стаття у вітчизняних фахових наукових виданнях з економічних наук, 5 статей у зарубіжних наукових виданнях та 11 публікацій в інших виданнях. Ознайомлення зі

змістом публікацій дозволило встановити, що винесені на захист положення наукової новизни знайшли в них достатньо повне відображення.

6. Оцінка викладення й оформлення дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 420 сторінок, в тому числі 360 сторінок основного тексту. Робота містить 48 таблиць та 42 рисунки. Висвітлення основних положень дисертації в опублікованих працях відповідає вимогам, які висуваються до висвітлення результатів дослідження. Опубліковані наукові праці та автореферат повною мірою відображають основні положення та результати дослідження.

У першому розділі досліджено етапи становлення та еволюції парадигми сталого економічного розвитку як закономірного етапу трансформації філософії господарювання у відповідь на виклики глобальної трансформації соціально-економічного простору; простежено об'єктивні передумови зміни характеру поєднання економічних та неекономічних складових функціонування агропромислового комплексу; досліджено роль інститутів у процесах імплементації парадигми сталого економічного розвитку в агропромислову сферу.

У другому розділі здійснено ідентифікацію елементів та об'єктних сфер застосування адаптивних механізмів управління агропромисловим розвитком, визначено роль людського капіталу як активного елементу їх впровадження у практику господарювання.

У третьому розділі здійснено оцінку динамічного аспекту розвитку аграрного виробництва; досліджено процеси відтворення в діяльності виробників агропромислової продукції галузевому та регіональному розрізах; представлено авторську методику оцінювання рівня сталості економіки України та агропромислового комплексу як структурного елемента національного господарства.

У четвертому розділі представлено авторське розуміння механізму зовнішнього впливу на економічний розвиток агропромислового виробництва,

що представлений у складній системній взаємодії й взаємозалежності таких елементів, як об'єкт, суб'єкт, цілі, інструменти; розкрито вплив інститутів на досягнення цілей сталого економічного розвитку агропромислової сфери з використанням когнітивного та сценарного моделювання; запропоновано адаптивний механізм управління сталим економічним розвитком агропромислового сектору.

У п'ятому розділі на основі використання теорії стейкхолдерів проаналізовано особливості узгодження інтересів учасників ринку агропромислової продукції; виділено актуальні інтереси зацікавлених сторін; визначено стратегічні пріоритети у дотриманні критеріїв та принципів сталості економічного розвитку агропромислового виробництва; розкрито напрямки трансформації систем регулювання агропромислового виробництва в контексті імплементації стратегій адаптації.

Дисертація Козак Катерини Богданівни «Адаптивні механізми управління в системі сталого економічного розвитку агропромислового виробництва» за обраною темою, постановкою наукової проблеми, сутністю винесених на захист положень та змістом матеріалів дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Обсяг та оформлення дисертації є такими, що відповідають діючим вимогам МОН України.

7. Зауваження і пропозиції щодо змісту дисертації. Складність досліджуваної проблематики та наявність розбіжностей у поглядах учених щодо її розв'язання обумовили дискусійний характер окремих положень дисертаційної роботи Козак К. Б., що дає підстави висловити ряд зауважень:

1. Дисертаційна робота присвячена розробленню пропозицій щодо управління економічним розвитком агропромислового виробництва на принципах сталості. Втім, слушно акцентуючи увагу на доповненні економічного характеру відтворення в агропромисловому виробництві його екологічним та соціальним аспектами, автором недостатньо уваги приділено теоретичним засадам встановлення пропорційності економічної, соціальної та

екологічної складових процесу розвитку.

2. Авторське тлумачення категорії «адаптація» носить надто загальний характер та не повною мірою відображає специфіку функціонування саме агропромислового виробництва в контексті обраного предмету дослідження.

3. Автор ґрунтовно підійшов до вивчення різних аспектів управління розвитком агропромислового виробництва. Однак, було б логічним, якби в роботі знайшли відображення принципи гармонізації управління в контексті реалізації стратегій адаптації.

4. Багато уваги в роботі приділено використанню системного підходу в управлінні економічним розвитком агропромислового виробництва, втім, доцільно було б уточнити, як саме має застосовуватися системний підхід в управлінні системами різних рівнів.

5. При дослідженні трансформації інституційного забезпечення управління економічним розвитком агропромислового виробництва недостатньо уваги було приділено обґрунтуванню ролі державного регулювання пропорцій розвитку.

6. Автор обмежується демонстрацією одного адаптивного механізму управління економічним розвитком агропромислового виробництва, втім, у формулюванні теми мова йде не про механізм, а про механізми.

7. Доцільним було б більше уваги приділити типології стратегій адаптації у п'ятому розділі дисертації.

Загалом висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи та отриманих автором результатів.

8. Загальний висновок. Дисертація Козак Катерини Богданівни на тему «Адаптивні механізми управління в системі сталого економічного розвитку агропромислового виробництва» виконана на актуальну тему, містить теоретико-методологічні, методичні та практичні розробки щодо розв'язання наукової проблеми управління економічним розвитком агропромислового виробництва на принципах сталості.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, автореферату, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що усі положення наукової новизни, винесені на захист, належним чином відображено у роботі. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Дисертація є завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам п.п. 9, 10, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор – Козак Катерина Богданівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
заступник начальника Головного управління
Державної податкової служби
у Харківській області

Ю.О. Зайцев